

HEEMKUNDEKRING

De Heerlijkheid Oirschot

NIEUWSBRIEF NOVEMBER 2019

Voorwoord

Op 22 oktober was de heemkundekring met een delegatie aanwezig in Vandeoirsprong voor de uitreiking van de cheques van de Rabo ClubSupport actie. De Rabobank Regio Eindhoven stelde dit jaar maar liefst € 400.000 ter beschikking voor een bijdrage aan lokale verenigingen. Onze heemkundekring mocht een cheque van € 546,55 incasseren als bijdrage aan de organisatie van de Brabantse heemdagen in augustus volgend jaar.

Meer dan 20.000 verenigingen namen dit jaar deel aan de actie. 310.000 Rabobank leden hebben gestemd. Als het voorwoord van deze nieuwsbrief een beetje lijkt op een reclameboodschap moet u me dat maar niet kwalijk nemen. De Rabobank is de enige bank die zoveel investeert in het verenigingsleven. Een verenigingsleven dat sowieso al zwaar onder druk staat in onze geïndividualiseerde en gedigitaliseerde samenleving. In de krant van 6 november stond dat uit onderzoek blijkt dat je van vrijwilligerswerk een gelukkiger mens wordt. Dat is misschien een goede reden om bij uzelf na te gaan of u wellicht ook een actieve rol in onze vereniging wilt spelen. We zoeken nog handjes: voor de heemdagen, voor het archeologie project CARE, voor verschillende projecten.

De cheque van de Rabobank is meer dan een geldelijke bijdrage: het is ook een blijk van erkenning dat onze activiteiten er toe doen. Niet voor niets hebben we de cheque te danken aan al die Rabobank leden die op ons gestemd hebben. Vanaf deze plek willen wij die mensen hartelijk danken.

Anton Neggers
Voorzitter

Even voorstellen: 'Sint Jorispilde'

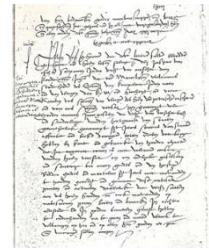
Als derde in deze reeks over de roemrijke gildes van Oirschot wil ik het Sint Jorispilde aan u voorstellen. De bron voor dit artikel is een gesprek met de gildeleden Victor van Kessel en Henk van Hout. Daarnaast heb ik een kijkje genomen op de mooie site van het gilde: www.sintjorispilde.nl

Vraag 1 in het gesprek: 'Hoe lang bestaat het Sint Jorispilde'? Archivaris Henk van Hout van het gilde heeft het antwoord hierop meteen paraat. Het oudst bekende document van het Sint Jorispilde is de oprichtingsakte van 8 juni 1542. Hierbij dient

meteen vermeld te worden dat het hier gaat om het Sint Jorisdgilde uit het buurtschap Straten, dat overigens een historisch zeer oude kern heeft. In het verleden heeft nog een tweede Sint Jorisdgilde bestaan dat zijn domicilie 'in het dorp' had.

Een oude Caert van dat gilde uit 1539 is ook in het bezit van het huidige Sint Jorisdgilde. Helaas beschikt het gilde niet over gildeboeken uit vroeger eeuwen maar er is wel nog een ledenlijst bewaard gebleven uit 1812, die op last van Napoleon werd opgesteld.

Victor van Kessel attendeert op de unieke collectie Koningszilver van het gilde die gelukkig wel bewaard is gebleven. Net als andere gildes is ook het Sint Jorisdgilde trots op zijn geschiedenis.

Dat brengt me tot Vraag 2: *'Wat zijn de belangrijkste doelen en tradities van het gilde?'*

Even valt het gesprek stil, de doelen van het Sint Jorisdgilde zijn immers niet zoveel anders dan die van de overige schuttersgilden in Oirschot. Vooral de 'gildegeest' is belangrijk waarbij het tegenwoordig met name gaat om het sociale element oftewel 'de gezelligheid' zoals beide heren dat zo mooi noemen. Ook 'goed nabuurschap' is altijd belangrijk geweest in buurtschap Straten waar oorspronkelijk vooral boeren woonden.

De naam van het Sint Jorisdgilde is volgens Henk dan ook niet toevallig, Sint Joris is immers o.a. de beschermheilige van de boeren. In de vlag van het gilde prijkt een fraaie draak die verwijst naar

de legende van Sint Joris en de draak. Zoals vaker met oude verhalen is het niet zeker of het allemaal echt gebeurd is maar het is in ieder geval een prachtig verhaal.

Als u naar de site van het gilde gaat kunt u het verhaal met eigen oren horen!

Overigens komen ook nu nog veel leden van het gilde uit Straten of hebben daar hun wortels. Ook het gildeterrein ligt er en het merendeel van de activiteiten vindt daar plaats.

Een van de belangrijkste activiteiten is natuurlijk het 'schieten': vroeger gebeurde dat bij Sint Joris met de voetboog en tegenwoordig met de kruisboog. In Straten werd vroeger de vogel, waarop geschoten werd, bevestigd aan een van de wieken van de standaardmolen die daar stond. 'Schieten op de molen' noemde men dat, zegt Victor.

In 2003 werd het nieuwe gildeterrein aan de Heersdijk in Straten in gebruik genomen met een groot gildefeest waar rond de 1500 gildebroeders en gildezusters uit Brabant aan deelnamen. Ook in 2011 en 2017 waren er grote regionale gildefeesten met een grootse optocht op het eigen gildeterrein.

Naast vendelaars en trommelaars kent het Sint Jorisdgilde ook bazuinblazers. In september 2002 vonden op het gildeterrein in Straten zelfs de Brabantse kampioenschappen vendelen, trommelen, bazuinblazen en standaardrijden plaats. Onlangs heb ik zelf het fiere geluid van de bazuinen nog mogen bewonderen tijdens een bijeenkomst op de markt ter ere van het mooie werk van allerlei vrijwilligers in Oirschot. Het was een genot voor het oor!

De jaarlijkse teerdag van het gilde vindt 's weeks na Pinksteren plaats. In vroeger tijden toen de mensen het wat minder ruim hadden dan tegenwoordig, was de 'teerdag' van de gildes een echte feestdag met volop te eten en te drinken. En ook al is dat nu heel gewoon, het gildefeest blijft een heel feestelijk gebeuren.

Vraag 3 luidt: *'Kun je iets vertellen over de organisatie van het gilde?'*

Het bestuur van het Sint Jorispilgilde heet net als bij de andere gildes de 'Overheid' en bestaat uit een hoofdman, de koning, de vaandrig, de schrijver, de rentmeester en de deken. Verder zijn er verschillende soorten leden zoals bijvoorbeeld de archivaris alsook jeugdleden aspiranten, ereleden en tot voor kort waren er ook ouderlingen. In totaal kent het Sint Jorispilgilde ca. 80 leden, allemaal van het mannelijk geslacht.

Maar dat wil niet zeggen dat de vrouwen er niet van de partij zijn, die doen volgens Henk en Victor volop mee. Zo zijn er sinds 1988 de Kruisboog Kwartetwedstrijden waar ook de dames kunnen meedoen aan het hand- en kruisboogschieten. Al jaren doen tot wel 24 kwartetten mee aan deze wedstrijden die in de maand juni plaatsvinden.

Op deze manier promoot het gilde niet alleen 'het schieten' onder niet gildeleden maar het verlaagt zo ook de drempel om lid te worden. En met succes want het gilde kent ook jonge leden en de leeftijd van het merendeel van de leden schommelt tussen de 30 en de 50 jaar. Het Sint Jorispilgilde ziet de toekomst dan ook vol vertrouwen tegemoet.

Daar moet overigens wel *'flink voor aan de weg getimmerd worden'* zoals de heren zeggen. En dat doet het Sint Jorispilgilde dan ook volop, ze treden graag naar buiten en schrikken er niet voor terug ook 'buitendorpse' activiteiten luister bij te zetten. Zo wordt gememoreerd aan de opening van het Gildekwartier van winkelcentrum Hoog Catharijne in 1977, waar het gilde acte de présence gaf. En aan de culturele uitwisseling tussen Oirschot en Wschowa waarbij over en weer bezoeken werden afgelegd. Henk herinnert zich nog levendig de muziek die de legendarische 'OSM' (On Second Mission) Big Band en de 'Original Stuhlstätter Musikanten' ten gehore brachten op een koningsdag in Wschowa.

Ook anno 2019 zijn er volop activiteiten zoals bijvoorbeeld een Winterwandeling door de Mortelen, de jaarlijkse Sint Joris Rikcompetitie die net gestart is en de Sint Hubertus Wildverschieting die in oktober plaats vond.

Het Sint Jorispilgilde houdt volgens Victor van Kessel en Henk van Hout van tradities maar gaat ook graag met de tijd mee!

Tot Besluit:

*"Dor hedde de guld, dor hedde de guld
Dor hedde jandomme de guld..."*

Dat was het begin van een liedje dat Stratense kinderen vroeger zongen op de maat van een gildenmars zoals Clari van Esch-van Hout schrijft in een artikel dat op de site van het gilde te vinden is.

Henk van Hout vult dit versje een beetje ondeugend aan met de regels:

*"Ze zijn weer zat, ze zijn weer zat
Ze hebben weer veul te veul gehad"*

Waar hij meteen haastig aan toevoegt dat dit natuurlijk niet geldt voor Sint Joris!

Tot besluit citeer ik graag de slotregel uit het artikel van Clari: *'Wat gebleven is: een mooie oude kern, met kapel, een school, een café, de mulder en natuurlijk.....de guld!'*
En dat dit nog lang zo moge blijven!

Maria van Deutekom

Lezing 21 november 2019

'De omgang met een psychische stoornis in vroeger tijd'

Donderdag 21 november a.s. vindt in de Harmoniezaal van restaurant De Burgemeester de lezing : 'De omgang met een psychische stoornis in vroeger tijd' plaats.

Tijdens deze lezing zal Hans van den Broek met veel plaatjes en voorbeelden praten over de omgang met mensen die krankzinnig of zwakzinnig waren. Dat leidt tot interessante inkijkjes in het verleden.

De manier waarop de gewone man vroeger tegen de zich anders gedragende medeburger aankeek werd bepaald door zijn wereldbeeld. Aanvankelijk overheerst het idee dat gedrag dat anders is dan gebruikelijk, ontstaat door het ingrijpen van de hemel, door God of de Duivel. De gestoorde kan er dus ook niets aan doen. Met andere woorden hij/zij is niet schuldig aan zijn gedrag. In de loop der tijd gaat men [zoals zichtbaar aan de naamgeving] geleidelijk onderscheid maken in de gedragingen die waarneembaar zijn: "Ziet de zieke zaken die anderen niet zien, is er sprake van ongeremd gedrag, gaat de aandoening samen met vallende ziekte?".

De aanpak van al deze aandoeningen blijft tot rond 1800 hangen in de tot die tijd gangbare medische behandelingsmethoden. We denken aan sappenleer, signatuurleer, sympathie of toverleer, de religieuze aanpak, sterrenkijkerij en schriktherapie om boze geesten weg te jagen. Daarna gaat men langzaam over op overwegingen die van de patiënt en het opkomende onderzoek uitgaan: no restraint, badtherapie, arbeidstherapie, en uiteindelijk electroshocks en gebruik van farmacologisch werkzame middelen.

Vaak wordt de mate van zorg afgewogen aan de mate van dreiging die van het gedrag uitgaat: kan de patiënt schade aanrichten aan zijn omgeving of zichzelf?

Omdat zorg altijd geld kost ziet men dat de verantwoordelijken er vaak toe vaak besluiten om deze kosten in toom te houden. Denk aan eenzame opsluiting in een klein hok, met slecht voedsel en schamele kleding, waaruit niet te ontsnappen valt. Vaak worden de ruimtes zodanig gebouwd dat een enkele persoon toezicht over meerdere patiënten kan houden. Zo'n ruimte ligt dan bijvoorbeeld boven de stadspoort of in een in het vierkant aangelegd gebouw waarbij aan de binnenzijde een wandelpleintje ligt.

De armbesturen houden strikt toezicht op de rechten van de zinnelozen én de financiering van hun onderhoud.

Er zijn dus veel zaken rondom gestoord gedrag die de maatschappij van oudsher bezighielden.

Laat met deze presentatie uw ogen en gedachten openen voor oude ideeën en opvattingen. Het zal uw blik op de toestand van vandaag verhelderen.

Hans van den Broek was tot zijn pensionering werkzaam als radioloog in het Elkerliek Ziekenhuis in Helmond. Hij publiceerde diverse artikelen en enkele boeken over hoe eeuwenlang werd omgegaan met zieken en ziekten. Over gebruiken, misvattingen et cetera. Van den Broek verzorgt regelmatig lezingen over de geschiedenis van de geneeskunde.

De lezing is gratis toegankelijk voor leden van de Heemkundekring Oirschot. Ook niet-leden zijn van harte welkom; voor hen geldt een entreebedrag van € 4,-. De lezing start om 20.00 uur in 'de Harmoniezaal' van restaurant de Burgemeester, Markt 21, Oirschot.

Aankondiging Jaarvergadering 16 januari 2020

Donderdag 16 januari 2020 vindt in Café 't Vrijthof weer de jaarlijkse algemene vergadering van onze Heemkundekring plaats waarin we terugblikken op het afgelopen jaar en vooruitkijken naar het volgende.

U ontvangt hiervoor nog een uitnodiging met nadere informatie over wat er die avond zoal op het programma staat.

Noteer de datum alvast in uw agenda!

Project Bijnamen: ' Van wie zèdde gè d'r enne?? '

(Vertaling: Van wie ben jij er eentje?)

Iedereen kent er wel een aantal: Oirschotse bijnamen. Sommige nog volop in gebruik. Andere raken al meer en meer uit beeld van de Oirschotse inwoners. En menigeen voelt dat; het uit de "mode" raken van bijnamen. Hier en daar verschijnen dan ook lijstjes van de meest bekende bijnamen. Samengesteld door enthousiaste Oirschottenaren die meestal vanuit nostalgie de hun bekende bijnamen verzameld hebben om ze voor de toekomst te bewaren.

Sinds ongeveer een jaar is ook binnen onze Heemkundekring een werkgroep aan het werk met de bijnamen. Eerst zijn alle voor hen bekende bijnamen verzameld. Hierbij is ook gebruik gemaakt van de bestaande lijstjes die in Oirschot in omloop zijn. Daarna is gezocht of de herkomst van de bijnamen nog kon worden achterhaald. Navragen bij families, zoeken in registers etc.

Op basis van de herkomst van de bijnamen zijn ze gerubriceerd volgens de **labels**:

- Afkorting, klanknaam, verhaspeling, dialect
- Afstamming
- Beroep
- Opvallende gewoonte/typerende bezigheid
- Pleegkind / Naam pleegouders
- Uiterlijk kenmerk
- Woonplaats
- Diversen
- Onbekend

De bijnamen hadden in het Oirschot van vroeger wel degelijk een functie. De grootste groep bijnamen hebben hun herkomst in afstamming. Door de vele grote families, en daardoor veel mensen met

dezelfde naam, gaf een bijnaam duidelijkheid. Men wist meteen precies met wie men te maken had, waar iemand thuishoorde. Het kon maar duidelijk zijn. Maar ook komen bijnamen van beroepen, van woonplaatsen en natuurlijk ook van uiterlijke kenmerken. Het ging soms zo ver dat mensen niet eens meer wisten hoe een persoon in werkelijkheid heette.

Ook zijn de verzamelde bijnamen voorzien van een **publicatiecode**:

1. (Nog) niet publiceren i.v.m. te veel onzekerheid, te weinig informatie of wellicht scheldnaam
2. Wel publiceren, maar nog een onzekerheden. Meer informatie gevraagd.
3. Publiceren. Uitbreiding van informatie is welkom

Niet alle bijnamen hadden een vriendelijk karakter. De scheidslijn tussen bijnaam en scheldnaam is niet altijd helemaal duidelijk. Het laatste wat we willen is mensen onbedoeld kwetsen die altijd al last hebben gehad van een gebruikte bijnaam.

We vragen jullie hulp:

Als bijlage bij deze nieuwsbrief is de lijst toegevoegd. Het mag duidelijk zijn dat dit een soort van 'levend' document is wat blijft veranderen/verbeteren. Deze lijst zal binnenkort ook gepubliceerd worden op de website. Aanvullingen, opmerkingen of verbeteringen zijn welkom; vooral naar de herkomst van bijnamen zijn we benieuwd. Maar ook nog niet opgenomen namen willen we graag ontvangen. Je kunt de info doorgeven aan:

• Clari van Esch-van Hout (de Gaast)	0499-575260
• Rinus van Straten	06-19185789
• Toon van de Looij (Jappe)	06-20405611
• Ria van Kollenburg-van de Looij (nog één van Jappe)	06-40622410 (na 18.00 uur)

Uitgaven en mededelingen

- 1) Onze heemkundekring heeft een facebookaccount. U kunt ons vinden op:

- 2) Nieuws over de heemkundekring kunt u vinden op de website via deze link:
www.deheerlijkheidoirschot.nl
- 3) Dinsdag 12 november as. organiseert heemkundekring Dye van Best een film en lezing over Gitarenfabriek Egmond door Siert van den Berg. Start 20.00 uur, Prinsenhof Best.
- 4) Dinsdag 12 november organiseert heemkundekring 'De acht Zaligheden' uit Eersel een lezing van Sander Wasser over de 'Plundertochten van de Gelderse krijsheer Maarten van Rossum in de 16^e eeuw'. Start 20.00 uur, Kempennmuseum De Acht Zaligheden, Eersel.
- 5) Expositie over schilder Teun Gijssen in Kasteel Geldrop van 3 november t/m 15 december as. met foto's uit de Brabant Collectie van Universiteit Tilburg.

- 6) Donderdag 28 november as. Lezing over Gevelstenen door Cor van Oosterhoud bij Heemkundekring Boxtel

- 7) Onlangs is er een brochure verschenen van de Brabantse Hoeders over Brabantse zandpaden. Voor meer info kunt u mailen naar: Brabantsheem@erfgoedbrabant.nl
- 8) In oktober jl. verscheen het boek: 'De oogst van moeders akker' van Jan Smulders over zijn moeder (Mien Smulders-Jacobs, 1924) en de tijd waarin ze leefde: de eeuw van mijn moeder. Sinds 1950 woont ze in De Beerzen. Voor meer informatie: smuld723@planet.nl

Erfgoedcentrum De Ravenpoort

Openingstijden: Maandag- en donderdagavond van 18.30 – 21.00 uur

Er blijft behoefte aan gastheren en gastvrouwen, die tijdens de opening de bezoekende leden willen ontvangen. Mocht u geïnteresseerd zijn in dit leuke werk, dan graag contact opnemen met Marina Pasmans. Ook mensen die een poetskarweitje op zich willen nemen worden verzocht dit aan Marina door te geven. Dat kan via mail: marinapasmans@hotmail.com (of telefonisch: 0499-574757).

Activiteitenkalender 2^e helft 2019

(Let op: Tussentijdse wijzigingen zijn mogelijk!)

Do 21- 11- 2019 Lezing 'De omgang met een psychische stoornis in vroeger tijd'

Do 19- 12- 2019 Lezing 'Arm en rijk in Oirschot'

Do 16- 01- 2020 Jaarvergadering Heemkundekring